

dr hab. Hanna Krajewska
Polska Akademia Nauk Archiwum Warszawie

Recenzja pracy doktorskiej mgr Magdaleny Niedźwiedzkiej *Problemy gromadzenia filmów w wybranych krajach w Europie* napisanej na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem prof. dr hab. Haliny Robótki i promotora pomocniczego dr Marleny Jabłońskiej. Recenzja powstała na podstawie umowy o dzieło nr 39/2016.

Recenzowana rozprawa została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Haliny Robótki i promotora pomocniczego dr Marleny Jabłońskiej w Zakładzie Zarządzania Dokumentacją i Informacji Archiwalnej na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Przedmiotem recenzji jest ocena, czy rozprawa spełnia warunki określone w art.13 Ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r. Nr 65, poz.595, z późn. zm.) określanej dalej Ustawą. Wymogiem art.13 Ustawy jest, by rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Niniejsza recenzja uwzględnia wskazane wymogi Ustawy.

Struktura formalna dysertacji

Recenzowana praca obejmuje 176 stron tekstu , w tym 14 rysunków, 2 tabele, wykaz skrótów, indeks filmów, bibliografię liczącą 107 pozycji źródłowych i 95 opracowań oraz 4 aneksy w językach oryginalnych zawierające :Kartę Królewskiego Brytyjskiego Instytutu Filmowego, Statut Szwedzkiego Instytutu Filmowego, Statut Filmoteki Francuskiej w Paryżu i zarządzenie Ministra

Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 grudnia 2012 w sprawie nadania statutu Filmotece Narodowej.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów merytorycznych i zakończenia. We wstępie autorka przedstawiła cel i założenia rozprawy, wytłumaczyła przyczyny wyboru tej właśnie tematyki i sformułowała problemy badawcze. Wstęp zawiera także informacje dotyczące podziału pracy i zawartości jej poszczególnych części a także omówienie źródeł i opracowań. Zakończenie przynosi szereg refleksji i stanowi podsumowanie całości. Bibliografia zawiera najważniejsze prace z zakresu poruszanej tematyki, choć nie wszystkie tytuły zostały uwzględnione (szczegółowo piszę o tym poniżej). Przypisy są prawidłowo skonstruowane (o drobnych błędach wspominałam w dalszej części). Krytycznie natomiast muszę odnieść się do języka, którym posługuje się autorka. W pracy są błędy ortograficzne (np. str. 12 kontem zamiast kątem, przewarzający zamiast przeważający) i stylistyczne a także pojawiają się niezręczności językowe. W jednym zdaniu autorka powtarza te same słowa, stosuje również niewłaściwe zapisy nazw, mieszając duże i małe litery. Jeśli praca miałaby być drukowana w formie książki musi zostać poddana sumiennej korekcie.

Pomimo tych niezręczności, moim zdaniem struktura pracy jest poprawna pod względem merytorycznym i zgodna z wymaganiami jakie stawia się dysertacji.

Uwagi szczegółowe

We wstępie autorka omawia cel pracy :*”przeгляд i charakterystyka problemów gromadzenia filmów”*, przedmiot :*”przedmiotem rozważań dysertacji są instytucje gromadzące filmy w wybranych krajach europejskich”* i uzasadnia wybór czterech instytucji, które mają być przedmiotem analizy .Szczególnie trafne jest zwrócenie uwagi na Brytyjski Instytut Filmowy i Filmotekę Francuską w Paryżu – dwie najstarsze placówki przechowujące filmy a więc i nadające ton innym archiwom filmowym. Wybór Filmoteki Narodowej w Warszawie jest ze wszech miar uzasadniony a Szwedzki Instytut Filmowy

wpisuje się również w ramy dysertacji. Autorce należy się uznanie, iż podjęła się tematu mało rozpoznanego, rzadko opisywanego i omawianego a przecież jak zauważa „*archiwa filmowe są instytucjami bardzo dynamicznie się rozwijającymi i wychodzącymi naprzeciw użytkownikom. Zbiory przez nich gromadzone są atrakcyjne i pozwalają na prowadzenie działalności popularyzatorskiej różnego typu.*”

M.Niedźwiedzka zwraca dalej uwagę na różne znaczenia terminu *gromadzenie* i *archiwum filmowe*. Autorka traktuje szeroko problematykę gromadzenia zwracając uwagę na kształtowanie, rozmieszczenie i zachowanie zasobu. W kontekście pracy to ważna część rozważań. Następnie omawiane są trzy kolejne rozdziały i bibliografia. Podstawą źródłową dysertacji są „*akty prawne nadające poszczególnym organizacjom status instytucji gromadzących filmy*’ Większość z nich autorka znalazła w Internecie. Od momentu wprowadzenia w Unii Europejskiej obowiązku umieszczania na stronach www informacji publicznej jest to wiarygodne źródło informacji .Wykorzystanie tych źródeł jest właściwe i nowoczesne.

Literatura z zakresu filmoznawstwa wykorzystana została w dużym stopniu, choć niektóre ważne publikacje , szczególnie dotyczące filmu i kina polskiego autorka pominęła (omawiam je w rozdziale 1).Do literatury archiwalnej sięgnięto w sposób dostateczny.

Moje zastrzeżenia budzi natomiast przypis 2 na str.5. Powołanie się na Bolesława Matuszewskiego i to na pierwszej stronie wstępu powinno zwracać uwagę na jego broszurę *Une nouvelle source de l'histoire* i uwzględnić datę wydania – 1898r. Autorka zna tę broszurę, omawia ją na str.39-40 ale w przypisach (nr 79 ,str.39) powołuje się wyłącznie na publikację wydaną w 1995r. Jeśli informacje podaje wyłącznie na podstawie tej publikacji powinna zasygnalizować to w treści albo zwrócić na to uwagę w przypisie.

W przypisie 6 str.7 autorka podaje, że E.le Roy jest dziełem cytowanym, pojawia się ono jednak dopiero w przypisie 25 str.11.

Rozdział 1 „*Rozwój kinematografii załężkiem powołania archiwów filmowych*” autorka podzieliła na dwa podrozdziały. Pierwszy „*Historia wynalezienia ruchomej fotografii*” to w zamierzeniu szkic historii filmu i kinematografii. Przedstawione w nim zostały wczesne wynalazki poprzedzające rozwój filmu, w tym fotografia i kinetoskop T.A.Edisona. W kolejności omówiono bioskop braci Skladanowskich i cinematograph braci Ludwika i Augusta Lumierów. Słusznie podkreślono rolę Georga Meliesa w wykreowaniu filmów fabularnych. Trafna jest uwaga, iż studia filmowe stawały się pierwszymi składnicami filmów. Popularność kina rosła z roku na rok. Najwięcej wczesna kinematografia zawdzięcza Francji (firma Pathe) , Anglii i Danii . Po I wojnie światowej na arenę wkraczają Niemcy .Kinematografia europejska opisana została z uwzględnieniem szerokiej perspektywy wielu wydarzeń filmowych. Znacznie gorzej autorka poradziła sobie z opisem polskiej kinematografii. Może dlatego, iż nie wzięła pod uwagę niektórych publikacji, ważnych dla tematu historii filmów i kin na ziemiach polskich .Zabrakło następujących pozycji: Hanna Krajewska, *Życie filmowe Łodzi w latach 1896 – 1939*, Łódź 1992, *Nie tylko filmy, nie same kina. Z dziejów X Muzy na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*, pod. red. A. Gwoźdźcia, Katowice 1996, Tadeusz Lubelski, *Historia kina polskiego: twórcy ,filmy ,konteksty*, Katowice 2009, tenże, *Historia kina polskiego 1895 – 2014*, Kraków 2015.

Pragnę również zwrócić uwagę, iż nazwa iluzjon na określenie kina była tylko jedną spośród wielu występujących jednocześnie (a nie jedyną) : np. bioscop, teatr Żywych Fotografii, kinematograf. Przed I wojną światową historia rozgrywała się nie w Polsce ale na ziemiach polskich, byliśmy bowiem pod zaborami i nie mieliśmy własnego kraju.

Uważam, że ten fragment należałoby poprawić i uzupełnić, szczególnie ,jeśli praca będzie drukowana. Natomiast w końcu tego podrozdziału M.

Niedźwiedzka słusznie zwraca uwagę na problemy związane z kształtowaniem się składnic kinematograficznych uzależnionych od prywatnych inicjatyw i silnej komercjalizacji.

W podrozdziale 2 :*Dzieje pierwszych archiwów filmowych* poruszono zagadnienia związane z ideą powołania instytucji gromadzących filmy. Podkreślona została rola Bolesława Matuszewskiego , wkład Polaków w myśl teoretyczną oraz szwedzkich, amerykańskich, niemieckich i francuskich dokonań. Ta część pracy ma swoją dynamikę, potrzebną do ukazania formowania się nowych instytucji archiwalnych.

Rozdział II pt. „*Instytuty filmowe*” przedstawia dwie instytucje zajmujące się gromadzeniem filmów: Brytyjski Instytut Filmowy i Szwedzki Instytut Filmowy. Taki też jest podział na podrozdziały. Tworzenie tych organizacji było różne, także w czasie, co zostało przez autorkę zauważone. Oba podrozdziały mają podobną strukturę. Najpierw omówiono podstawy prawne (dla Brytyjskiego Instytutu Filmowego –Kartę Królewską, dla Szwedzkiego Instytutu Filmowego – statut), potem organizację i wynikające z niej zadania służące do realizacji gromadzenia filmów. M. Niedźwiedzka wnikliwie przyjrzała się różnorodnym aspektom związanym z funkcjonowaniem organizacji. Zwróciła uwagę na wieloaspektowość akcesji filmów (kupno, depozyty, dary , rewindykacje). Zakres działalności obu instytutów uwzględnia również sprawy związane z przechowywaniem i udostępnianiem. Właściwe jest również, moim zdaniem opisanie kolekcji i zwrócenie uwagi na jej specyfikę- a więc gromadzenie nie tylko filmów ale także dokumentacji aktowej i sprzętu technicznego, w tym min. projektorów.

Ciekawym uzupełnieniem wywodu są tabele i rysunki.

Rozdział III pt „*Filmoteki*” został również podzielony na dwa podrozdziały : „*Filmoteka Francuska w Paryżu*” i „*Filmoteka Narodowa w Warszawie*”. Jego struktura jest podobna do poprzedniego a więc najpierw przedstawione zostały podstawy prawne (dla filmoteki Francuskiej w Paryżu Ostatut, dla Filmoteki

Narodowej w Warszawie – zarządzenie Ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 5 grudnia 2012r.), następnie forma organizacyjna i charakterystyka zbiorów. Filmoteki jako archiwa filmowe o charakterze centralnym gromadzą swoje zbiory na podstawie egzemplarza obowiązkowego. Dbają również o uzupełnianie swojego zasobu filmami z lat najwcześniejszych. Wiele aspektów swojej działalności poświęcają także na zabezpieczenie zbiorów, zarówno w formie digitalizacji jak i konserwacji, restauracji i cyfrowej rekonstrukcji filmów. Autorka trafnie podkreśla działalność edukacyjną i omawia zagadnienia związane z udostępnianiem. W tym rozdziale również pojawiają się tabele i rysunki.

Zakończenie jest podsumowaniem wywodów i streszczeniem całej pracy.

Określenie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego podjętego w rozprawie

Rozprawa Magdaleny Niedźwiedzkiej pt : „ *Problemy gromadzenia filmów w wybranych krajach w Europie*’ dotyczy tematyki mieszczącej się w szeroko rozumianych studiach archiwalnych. Tak określony problem badawczy wpisuje się dobrze w tradycje badań nad funkcjonowaniem i działalnością archiwów. Na podkreślenie zasługuje fakt ,iż autorka podjęła się opracowania tyleż nowego co i atrakcyjnego. Opis mało znanego i prawie nie opisywanego obszaru działalności wymaga zawsze zwiększonego wysiłku intelektualnego w celu osiągnięcia nowych ustaleń, wzbogacających naszą dotychczasową wiedzę o określonych zjawiskach i procesach. A przecież tego właśnie oczekujemy od pracy doktorskiej. Autorka prowadziła sobie z tymi problemami w sposób zadawalający.

Poprawnie i kompletnie określiła cele oraz hipotezy badawcze. Wykazała się wiedzą teoretyczną oraz znajomością metodologii badań a także analizą i interpretacją źródeł.

Wykazane mankamenty pracy w tym stylistyka i formułowanie zdań (konieczne do poprawy w wersji drukowanej) nie przekreślają dobrych stron dysertacji.

Recenzowana rozprawa spełnia wymogi ustawy o stopniach naukowych w ramach obowiązujących przepisów, co skłania mnie do postawienia wniosku o dopuszczenie jej do obrony publicznej.

Henne Krepel